

Розділ I. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ

УДК 001.891 – 027.21

© В. І. Бондар, 2016

В. І. Бондар (м. Київ)

ФІЛОСОФСЬКА, ТЕОРЕТИЧНА ТА МЕТОДОЛОГІЧНА СУТНІСТЬ І РЕАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ Й ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Бондар В. І. Філософська, теоретична та методологічна сутність і реалізація системного підходу до організації й проведення наукових досліджень. Практична організація наукових досліджень в психолого-педагогічних науках засвідчує, що розробка та використання структурно-функціональних моделей частіше виступає декларацією (проголошенням) системного підходу, ніж теоретичним і методичним керівництвом в процесі дослідження.

Тому в даній статті ставиться й розв'язується проблемна задача – подати і розглянути системний підхід в контексті широкого гносеологічного аналізу, зорієнтованого на врахування загальної змістової сутності і структури системного пізнання обраного для вивчення предмета дослідження в його статичній (композиційній) та динамічній (очікуване функціонування).

Ключові слова: система, систематизація, структуризація, структурний синтез (моделювання), теорія, методологія, філософія, теоретичні й методичні моделі, об'єктивність знання без суб'єкта.

Перш розглянемо сутнісні ознаки ключових понять статті, що з одного боку, сукупно складають наукову сутність категорії «система» і відповідні розумові дії, з нею (системою) пов'язані, з іншого – мають відношення до методології створення й забезпечення ефективного функціонування системи за певних умов.

Система – від грец. – утворення, складення – Порядок, зумовлений правильним (за певними правилами, принципами) розташуванням частин цілого об'єкта, структурний ряд, зв'язане ціле; сукупність принципів, що покладені в основу певного вчення; форма, спосіб побудови, організації чогось, сукупність організаційно об'єднаних частин в єдине ціле з наданням йому певних функцій (відмінних за частинами і спільних за цілісністю об'єкта).

Систематизація – розподіл, упорядкування, розташування у визначеному природою, суспільством, наукою порядку і зв'язку частин (елементів, компонентів) чого-небудь; діяти в певній послідовності, логіці, морфології (будови), зв'язку між частинами (зовнішня форма і внутрішня сутність цілого і частин).

Структуризація (структурно-дедуктивний аналіз) – розкладання цілого на частини з метою пізнання зовнішньої будови та внутрішньої сутності, аналізу будови та зв'язків внутрі об'єкта (між його частинами), виділення основних елементів для виявлення співвідношення й форми взаємозв'язку з метою виявлення або відсутності (порушення) внутрішніх зв'язків і взаємодії в процесі функціонування об'єкта або його графічно-просторової моделі для їх оптимізації, створення умов, доповнення цілого новими елементами з метою модернізації моделі й прототипу досліджуваного явища, предмета, процесу.

Структурний синтез або моделювання досліджуваних явищ, процесів, об'єктів, побудова моделі як міри, зразка, відображення удосконаленої системи її функціонування порівняно з традиційною (її оригіналом, прототипом). Відтворення об'ємних або графічно-

просторових властивостей способами, засобами, адекватними сутності об'єкта і моделі дослідження.

Моделювання об'єкта – процес перетворення неперервної величини в перервну (дискретну) у вигляді моделі об'єкта, яка має свою композицію, структуру (внутрішню будову із притаманними об'єкту зв'язками дій, взаємодії, впливу - реакції) і функцію (діяльність, роботу, призначення, обов'язок) кожної частини зокрема і системи в цілому.

Методологія – наука (вчення) про методи пізнання й перетворення світу як сукупність способів і засобів дослідження, що застосовуються у будь-якій науці, в тому числі й філософії відповідно до специфіки предмета наукового пошуку.

Теорія – логічне узагальнення практичного досвіду людей у формі системи вірогідних наукових знань про певну сукупність об'єктів, що описують, пояснюють і передбачають явища відповідної предметної галузі. Теорія є найдосконалішою формою наукового відображення дійсності.

Первинною особливістю системного підходу в методології наукового пізнання було те, що тривалий час він трактувався і розвивався більш-менш на формалізованій основі, без надання йому внутрішньої сутності, що шкодило справі. Створений за формою системний підхід та його «реалізатори» не дбали про наслідки та доцільність його розроблення. Формалізація в різних науках системного підходу, складеного за формою методу, наприклад, в математичній логіці, зводилася, в основному, до заміни змістових термінів послідовними символами, формулами або схемами, які являли собою своєрідні моделі дослідження. Як результат, системно-структурний підхід став не реалізовуватися, а використовуватися в наукових дослідженнях як чисто методологічний засіб [3].

Головним завданням філософів та теоретиків загальносистемних концепцій стало розроблення й відбір найбільш оптимальної формули системно-структурного підходу як їхній подарунок методологам-розробникам загальнонаукових методів пізнання світу, до яких долучалося застосування різноманітних моделей.

Але як тільки справа дійшла до вироблення критеріїв відбору «системних моделей», оцінювання переваг одних над іншими, пише Ю.Г. Полляк [3], зразу очевидною стала слабкість такого роду обмежень у їх використанні в практиці наукових досліджень.

Методологічні моделі реалізації системно-структурного й діяльнісно-функціонального підходів без виявлення загальної мети та цільових завдань, визначення критеріїв їх ефективності, пізнавальних можливостей, меж й умов реалізації, а також без врахування співвідношення методу системно-структурного моделювання з іншими загальнонауковими й специфічними методами дослідження робить недоцільними застосування загальнометодологічного методу моделювання у дослідженнях окремих явищ чи цілісних процесів.

Практика здійснення досліджень в гуманітарних науках, в тому числі і в педагогіці й психології, засвідчує, що розроблення й використання функціональних графічно-просторових моделей є швидше декларацією (проголошенням) системно-структурного підходу, ніж керівництвом його сутністю та пізнавальними можливостями в ході досліджень. Саме тому ставиться проблемна задача – розглядати системно-структурний та діяльнісно-функціональний підходи в контексті широкого гносеологічного аналізу, зорієнтованого на врахування загальної змістової сутності й структури системного пізнання виділеного предмета дослідження.

Досліджень, присвячених такого роду аналізу, з урахуванням вимог інших наукових підходів, в педагогіці дуже мало. Між тим, їх актуальність в аспекті широкого розповсюдження теоретичних ідей й методів реалізації в ході наукового пошуку системно-структурного підходу не викликає сумніву.

З гносеологічних позицій спробуємо оцінити пізнавальне навантаження і функції поняття «система» й засновані на ньому методи, перш за все виявивши їхній зв'язок і відношення до такого кола пізнавальних проблем, як пояснення, прогнозування та опис.

Перш за все спробуємо виділити сутнісні ознаки змісту поняття «система» з позицій сучасного наукового пізнання і співвіднести їх з метою та способами реалізації, які в сучасній теорії систем визначаються як системно-структурні.

Більшість авторів (А.І.Берг, В.Г.Левін, І.Б.Новик, [2], Ю.Г.Полляк [3] та ін.) відзначають, що для власне системних досліджень в найбільшій мірі характерним є сутнісний відтінок поняття «система», що визначається уявленнями про структуру й організацію функціонування системи.

Трактовка системи як об'єкта, якому притаманна структура, здатна функціонувати й розвиватися, надає даному поняттю універсальний, загальнотеоретичний й загальнометодологічний зміст, оскільки в силу всезагальності принципа дискретності будь-який об'єкт може розглядатися як система з ознаками (властивостями) морфологічності, структурності, функціональності й генетичності становлення й подальшого розвитку. Диференційованість об'єкта, наявність в ньому специфічно виділених компонентів, факторів чи елементів виступають найбільш важливими ознаками його систематичності, цілісності, емерджентності (стрибкового розвитку) і за законами синергетики відбувається направлений саморозвиток системи. Цей рух здійснюється за рахунок існування між елементами об'єкта, як системи, зв'язків й відношень, притаманних поняттю «структура», яке конституціонує систему, виражаючи закони та способи зв'язків її елементів. У понятті «структура» фіксується механізм синтезу ознак, властивостей і характеристик елементів, інтегральним ефектом якого є властивості та характеристики цілісної системи, здатної до активного саморозвитку.

Окрему проблему власне системного підходу в сучасній педагогіці, і не тільки, становить розвиток уявлень про структуру щодо поняття «функціональна структура», яке співвідноситься з поняттям «елемент», «компонент» як сукупність складових системи, що набуває смисл деякого поля вибору її окремих та загальних «функцій».

В.І.Свіяфський і Р.А.Зобов стверджують, що взаємовизначення «структури» та «елемента», що відбувається в межах даного уявлення й опосередковано звернене до поняття «функція», вимагає, однак, уточнення в двох аспектах.

Перш за все залишається дискусійним питання про співвідношення понять «функціональна й речова структура», звернення до поняття «цілісність». З функціональної точки зору «цілісність» визначає злитність, зв'язаність неавтономних елементів, в результаті чого створюється певна завершеність, однак, зберігаючи в певній мірі автономність, ще не адаптований до структури елемент схильний вийти за межі функціональної структури. Це той званий «вільний» елемент цілісної структури, що має власну історію становлення і розвитку. Відповідно до цього, функціональна структура одержує смисл момента внутрішньої активності елементів. За цього неспівпадання субстрата за функціональною ознакою має трактуватися як абстракція (віддалення) від зв'язку з цілісною структурою системи. Органічне входження в поняття «функція» момента цілісності дозволяє говорити про функцію як про специфічну властивість системи. До речі, природа цієї властивості визначається, головним чином, не субстратом (переважно пасивною основою) системи, а чимось іншим, і це інше поки що виокремлюється поняттям «організація», що в кібернетиці називається «зворотнім зв'язком», «гомеостазом» (сталість складу елементів та їх зв'язків).

Пошук функцій системи в цілому та її елементів, зокрема, впирається у питання про принципи виділення параметрів, достатніх для опису поведінки складних систем, які б дали можливість зберегти функціональність в теоретичному її обґрунтуванні. Виявилось, що якісних

уявленнь про «функції» для вирішення цього питання недостатньо. Потребуються засоби для вираження міри, ступеня, ваги та інтенсивності «функції» (дій, діяльності, роботи, обов'язку). Такою віддаленістю (абстракцією), на основі якої у свій час почали розроблятися такі засоби, стало поняття «оптимізація» як кількісна характеристика функціональної системи.

Операціональним визначенням поняття «оптимізація» передбачається наступне:

- виділення системи, належної до управління, й оптимізації;
- виявлення достатньо повного набору альтернатив вирішення поставлених задач;
- вибір критеріїв для порівняння альтернатив;
- розробка моделі, що забезпечувала б отримання кількісного оцінювання вибраного критерія;
- аналіз і співставлення альтернатив на базі отриманих кількісних характеристик критеріїв.

В якості цільової функції й оптимальної її реалізації розроблявся критерій оптимізації з урахуванням екстремума цільової функції (пошук найбільшого й найменшого значення функції). Для багатьох практичних задач беруть чисто економічні показники: рівень рентабельності функціонування системи, прибутки і т.п. Загальну форму завдання цільової функції знайти не просто, чим стримується розвиток методів і засобів оптимізації функціонування системи й управління її розвитком.

Системно-структурний підхід, що включає методи оптимізації як його реалізатори, перетворюється в ефективний засіб дослідження невизначуваних об'єктів, до складу яких можна віднести як труднодоступні для звичайних засобів фрагменти реальності (непостережувальні об'єкти мікросвіту або нерозчленовані об'єкти життя, звичайне абстрагування, зупинка, спрощення яких перетворюють їх в труп), так і ті, для яких немає ще послідовної теорії причинного пояснення.

У рамках системно-структурного підходу не тільки по-новому розв'язуються традиційні пізнавальні задачі, але й розробляються нові стратегічні цілі пізнання, досягнення яких може служити одним із важливих умов конституювання цього напряму в сучасній педагогічній науці, а також асиміляції (злиття) його з філософією діалектичного матеріалізму.

Розкриваючи сутність і шляхи реалізації системно-структурного підходу, ми дійшли висновку про те, що цей підхід як й інші, науково значимі для розвитку педагогічної науки, є категорією теорії, в якій висвітлюються їх сутнісні характеристики, місце і роль в системі відповідних галузей знань, вплив на фундаменталізацію наукового пошуку методів і засобів їх реалізації у практичній діяльності людини.

Складаючи теоретичну базу досліджень, системно-структурний підхід дає можливість створювати моделі відображення досліджуваних явищ, які перетворюються у теоретичні методи наукового пізнання, збагачують методологію як науку системно-структурним й діяльнісно-функціональним підходами до розроблення загальних методів наукового пошуку, які використовуються в різних науках. Здійснюється науково-теоретична й науково-методологічна взаємодія теорії й методології, взаємозбагачення теорії методологією, а методології – теорією.

Науково-теоретичні підходи, на базі яких розробляються концепції досліджень, стимулюють й активізують метод моделювання – розроблення різних видів схем і моделей, створення яких служить сходинкою до побудови загальної теорії. Модель як результат загального методу моделювання, схематизації базується на теорії, є її складовим елементом.

Модель в ролі наочно-просторової інтерпретації формалізованої теорії водночас збагачує методологію наукового пошуку. Йдеться про методологічну й теоретичну сутність й цінність системно-структурного підходу до розвитку теорії й збагачення методології організації та здійснення наукових досліджень.

В цьому плані доречним є наукове оперування такими бінарними, не суперечливими поняттями, як філософія методології та методологія філософії як наук.

Не менш важливими з позицій базового системного підходу в теоретичному й методологічному аспектах є питання структури наукового дослідження взагалі й з педагогіки зокрема.

За соціальним смислом, метою і завданнями наукову творчість можна охарактеризувати як людську діяльність з вироблення наукових знань. Однією із форм такої діяльності науковців є вирішення проблемної ситуації, що склалася в умовах суперечливих відношень суспільних потреб у новому знанні, з одного боку, й відчутним дефіцитом людських знань у певній галузі наукової й практичної діяльності, з іншого. Особливості їх вирішення зумовлені складною, суперечливою взаємодією суб'єкта й об'єкта наукової творчості, результатом якої є нове знання з його науковою й практичною значущістю. Така взаємодія спричиняється і зумовлюється низкою невідповідностей між (наприклад): інтенсивним розвитком об'єктів людської діяльності та недостатнім рівнем їх наукового обґрунтування; сформованою системою функціонування досліджуваного об'єкта та реальними потребами суспільства у підготовці висококваліфікованих працівників; приростом наукових здобутків у сфері відповідної людської діяльності та рівнем усвідомленого застосування нових знань її суб'єктами тощо.

Усвідомлюючи й обґрунтовуючи виявлені суперечності на основі попереднього аналізу здобутків в теорії і практиці, суб'єкт здійснює практичні й пізнавальні дії, спрямовані на усунення перепон у досягненні поставленої мети, тобто вживає таку низку заходів, що в результаті приводять до нового знання про досліджуваний об'єкт.

Сутнісна потреба й значимість досягнутої мети задовольняється за рахунок усунення до цього виявлених утруднень у процесі вирішення суперечностей, описом яких обґрунтовується актуальність проблеми і вибір та схвалення теми дослідження.

Питання виявлення суперечностей, які є вихідними, першоосновами постановки наукової проблеми й вибору теми дослідження, як єдино правильний підхід, вимагає деяких уточнень у світлі сформульованого К. Попером принципу об'єктивності знань без суб'єкта. Йдеться про врахування способу взаємодії суб'єкта й об'єкта дослідження. «Об'єктивний світ» «йде своїм власним шляхом, і в практиці людина, маючи перед собою цей об'єктивний світ, зустрічається з утрудненнями в досягненні мети, навіть натикається на «неможливість» її реалізації» [4].

Відповідно до принципу К. Попера щодо об'єктивності знань без суб'єкта, включаючи мову відповідної науки (терміни наукових парадигм, концепцій, теорій, методології відповідних дослідницьких проєктів), описи, проблеми тощо, він цю систему називає «знанням без суб'єкта», який їх пізнає, здобуває. К. Попер, апелюючи до «творчої активності» суб'єкта – індивіда, яка проявляється в психологічній здатності відкривати «невідкриті проблеми», вважає, що вона (активність) всього-на-всього причетна до наукових проблем в тому сенсі, в якому будівельник зв'язаний з будівельним матеріалом. Така діяльність розгортається час від часу за необхідності. На його переконання, цим психологічне втручання в логіку дослідження обмежується. Незалежна у всьому логіка розвитку і вирішення проблеми подана у його схемі як перманентний процес модифікації першочергової проблеми, в якому кожна наступна проблема є певною варіацією попередньої.

Йдеться про наступне. Назвем умовно (за К. Попером) весь науковий термінологічно-поняттєвий апарат «третім світом» ^{1/}, проблемну ситуацію якого для отримання нового знання можна подати схемою:

$P_1 \rightarrow TT \rightarrow EE \rightarrow P_2$ (для вирішення проблемних ситуацій методом «припущень і спростувань», де P_1 – вихідна (початкова) проблемна ситуація з формуванням відповідної проблеми; TT – передбачуване вирішення (гіпотетично-пробна теорія - парадигма); EE –

критично-експериментальна перевірка рішення з наступним (за необхідності) уникненням помилок; P_2 – нова проблемна ситуація).

Уявимо, що відповідно до методу припущень і спростувань певна наукова теорія (нова парадигма, концепція, науковий проект) [ТТ] є гіпотетичною і виступає засобом вирішення проблемної ситуації [P₁]. Таке рішення піддають контрольній перевірці [ЕЕ]. Якщо в ході експерименту виявлена помилка (гіпотеза не підтвердилася), то її усунення потребує постановки нової проблеми [P₂] з вибором відповідно нової наукової теорії для її вирішення. Після цього цикл вирішень може повторитися. Причиною повтору доведення можуть бути окремі складові так званого «третього світу» - теорія, проблема, гіпотеза, інтерпретація, методологія, філософські погляди або вся його система.

Можна дійти висновку, що зв'язок суб'єкта наукової творчості з її результатами носить опосередкований, зовнішній та випадковий характер, а об'єктивність вирішення наукових проблем впливає з логічно автономного статусу «третього світу», тобто залежать від оптимального, об'єктивного, доцільного й адекватного вибору всіх складових процесу реалізації мети наукового пошуку нового знання.

Але до такого висновку можна дійти, керуючись законами формальної логіки без критичного аналізу й самоаналізу зв'язків суб'єкта наукової творчості та її результатів з тим, щоб в дійсності виявити прямий, внутрішньодостатній зв'язок між суб'єктом та об'єктом пізнання, оскільки наукова діяльність детермінована (спричинена) як конкретно-історичними умовами пізнання, так і особливостями компетентності й соціальної організації суб'єкта пізнання (окремого науковця, наукового співтовариства, суспільства в цілому).

Досягнення об'єктивних результатів у вирішенні наукових проблем можливе не за рахунок логічного абстрагування від реального, креативно активного суб'єкта пізнання, а навпаки – дії і впливу соціально-історичних, соціально-культурних, психологічних та інших факторів, які об'єктивно зумовлюють його діяльність.

За такого зв'язку навряд чи можливо говорити про логічно повне узагальнення особливостей проблемного розвитку наукового знання без з'ясування дійсних суб'єкт-об'єктних відношень, які складаються в практиці наукової творчості та пізнання.

Підкреслимо, що в гносеологічному аналізі соціальні, педагогічні й психологічні фактори, чинники та особливості вирішення наукової проблеми залишаються поза безпосередньої уваги суб'єкта діяльності, але це не означає применшення їх суттєвого впливу і ролі на всіх етапах наукового пошуку.

Крім цього застереження слід привернути увагу дослідників до загальнотеоретичних, методологічних та інших вимог до формування наукового апарату дослідження (мета й завдання, об'єкт і предмет, проблема і концепція, методи і засоби, результативність та ефективність тощо), який здатний гарантувати їх науково-філософську, методологічну спроможність суб'єкта діяльності та обґрунтованість й впровадженість отриманих результатів з помітними елементами новизни й теоретичної значущості.

По-перше, вимога історизму, якою передбачається виявлення й опора на конкретно історичні обставини виникнення суперечливих явищ, дія яких на певних етапах суспільного розвитку створювала проблемні ситуації, які стали актуальними для їх вирішення. По-друге, вимога семантичної визначеності понять, що становлять сутність проблемної ситуації, її конструктивні й деструктивні функції, способи і засоби виходу з неї тощо.

^{1/} До «першого світу» відносяться фізичні об'єкти дослідження, до «другого світу» - виключно суб'єктивні стани прояву виучуваних об'єктів.

Формулювання проблемної ситуації чи задачі має бути усвідомленою формою прояву предметних зв'язків вихідного й шуканого знання з моментами інтерференції, проблемності, переносу їх спільних ознак і відмінностей. Крім того, понятійний апарат дослідження має підкорятися синтаксичним вимогам, погоджуватися з правилами мови даної наукової дисципліни й відповідати загальним лінгвістичним правилам і нормам.

По-третє, логічна вимога, що засвідчує про те, на скільки наукова проблема неодмінно має бути доступною суворому її вирішенню в контексті істинності чи фальшивості його результатів або доведення неможливості її розв'язати за умови обґрунтування неминучості невдачі всіх спроб її вирішити.

По-четверте, вимога системності, діалектичного розвитку наукової проблеми, що зв'язана з наявністю концептуальної ідеї, навколо якої розгортається за певним алгоритмічним приписом, в певній послідовності наукове (теоретичне чи прикладне) дослідження, яке визначається метою й дослідницькими завданнями, як його компонентним складом, за обов'язкового забезпечення між останнім зв'язків, залежностей, взаємодій, взаємовпливів, чим зумовлюється структура наукової праці (дисертації, монографії, виконаного наукового проекту тощо), має цілісно чи за частинами знайти своє відображення в моделі предмета дослідження.

Й насамкінець, практична значущість виконаного дослідження. Постановка й розв'язання наукової проблеми передбачають її пряме чи опосередковане включення в контекст науково-теоретичної чи професійно-виробничої практики.

Реалізація в дослідницькій діяльності представлених вимог до формулювання наукових проблем створює необхідні теоретичні й методологічні передумови успішного вирішення проблемних ситуацій у науковій психолого-педагогічній творчості.

Література

1. *Бондар В.І.* Філософія методології наукового пізнання і проблеми його результатів // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 17: Теорія і практика навчання та виховання. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. – Вип. 24. – С. 3-9.
2. *Новик И.Б.* О моделировании сложных систем. – М., 1965. – С. 89.
3. *Поляк Ю.Г.* Методология исследования сложных технических систем. – В кн. Проблемы методологии системного исследования. – М., 1970. – 307 с.
4. *Попер К.* Открытое общество и его враги. – М., 1992.

Бондарь В. И. Философская, теоретическая и методологическая сущность и реализация системного подхода к организации и проведению научных исследований. Практика осуществления исследований в психолого-педагогических науках свидетельствует о том, что разработка и использование структурно-функциональных моделей чаще является декларацией (провозглашением) системного подхода, чем теоретическим и методологическим руководством в процессе исследования.

Поэтому в статье ставится и решается проблемная задача – рассмотреть системный подход в контексте широкого гносеологического анализа, сориентированого на учет общей содержательной сущности и структуры системного познания избранных для исследования объектов, явлений и процессов в их статике (композиция предмета исследования) и динамике (его функционирование).

Ключевые слова: система, систематизация, структуризация, структурный синтез (моделирование), теория, методология, философия, теоретические и методологические модели, объективность знаний без субъекта.

Bondar V. Philosophical, theoretical and methodological nature and implementation of a systematic approach to organizing and carrying out the scientific researches. The practical organization of research in the psychological and pedagogical sciences shows that the development and use of structural and functional models often serves as declaration of systematic approach than the theoretical and methodological leadership in the process of research.

Therefore, the problem task concerns and solves in this article to submit and review a systematic approach in the context of a broad epistemological analysis oriented to take account of the general nature and structure semantic knowledge system chosen for studying the subject of the research in its static (composition) and dynamics (expected functioning).

Keywords: system, ordering, structuring, structural synthesis (simulation), theory, methodology, philosophy, theoretical and methodological models, objectivity of knowledge without its subject.

Відомості про автора:

Бондар Володимир Іванович – дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, декан факультету педагогіки і психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова.

Статтю подано до друку 20.05.2016.

УДК 37.015.3: 378.4 (477)

©N. F. Shevchenko, 2016

N. F. Shevchenko (Zaporizhzhia)

PROFESSIONAL CONSCIOUSNESS OF THE PERSONALITY: STRUCTURAL AND CONTENT ANALYSIS

Shevchenko N. F. Professional consciousness of the personality: structural and content analysis. The article presents structural and content analysis of the personality's professional consciousness. It has been represented that the category of «professional consciousness» comprises all manifestations of the personality's consciousness which are connected with its professional activities and are determined by many factors; it integrates both subject operational and motivational personal activity aspects. Professional consciousness is regarded as a kind of psychological entity, which integrates professional values, scientific and theoretical knowledge, professional activity programs as well as personal identification with a certain profession. Professional consciousness represents the nature and level professiogenesis and ensures implementation of professional functions. It has been noted that the complexity of professional consciousness studies is in the lack of works, which would be represented by its structure. The author's position is that the structural organization of the professional consciousness reproduces in a certain way the structure of consciousness.

Based on the concept of consciousness O. M. Leontiev, the category of professional consciousness is considered within the unity of three components: the value, meaning, sensuous fabrics.of the unity of three components: meaning, sense, sensory tissue. Professional consciousness has been defined as form of the personality's consciousness, which is filled with professional meanings, senses and sensual content. It has been characterized the content of these structural components. The conceptual «meaning-sense» tandem has been analyzed within a variety of concepts.

It has been presented that objective properties and relations of objects and phenomena are